ल्होवा भाषाको लेखनशैली

माघ २०७२ (Febuary 2016)

ल्होवा भाषाको लेखनशैली

प्रकाशक: हिज नेपाल

सर्वाधिकार © हिज नेपाल र ल्होवा समूदायमा सुरक्षित

मूल्य: रू. २५/-

विषय सूची

प्रकाशकीय.. ४
मनतव्य.. ६
परिचय.. ७
उद्देश्य.. १०
शुद्ध लेखनका सिद्धान्तहरू.............................. ११
अध्याय १ व्यञ्जनवर्णहरू.............................. १२
    हलन्तको प्रयोग.. २६
    तानको प्रयोग.. ३०
    व्यञ्जनवर्णहरूको जोडाइ वा संयुक्ताक्षर.................. ३२
अध्याय २ स्वरवर्णहरू.............................. ३५
    संयुक्त स्वरवर्ण.. ३९
अध्याय ३ आगन्तुक शब्दहरूको लेखनशैली.................. ४१
अध्याय ४ ल्होवा वर्णमाला.............................. ४३
अध्याय ५ विभक्ति र निपातको प्रयोग.................. ४४
    नाम शब्दसँग आउने विभक्तिहरू.......................... ४४
    क्रिया शब्दसँग आउने परसर्गहरू.......................... ४५
    निपात शब्दहरू.. ४७
अध्याय ६ संयुक्त शब्दहरू.............................. ४९
    संयुक्त नाम शब्दहरू.. ४९
    क्रिया पदावली.. ५०
    सहायक क्रियाहरू.. ५१
अध्याय ७ बिराम चिन्हहरूको प्रयोग.................. ५३
अध्याय ८ ल्होवा भाषाको कथा.............................. ५५

प्रकाशकीय

जाती पहिचानको वैज्ञानिक आधार मातृभाषाहो। भाषाको बिकास जाति बिकासको आधार हो। भाषाबिकासको सुरुवात लेखनबाट हुन्छ।तपाईले यस पुस्तकलाई अहिले पढिरहनु हुँदा ल्होवा भाषाको उन्नतिको निम्ति योगदान दिने ल्होवा प्रतिनिधीहरूलाई सद्भाव पुगीरहेकोछ। लेखन परम्पराको बिकास भर्खरै बस्न लागेका भाषाको लागि लेखन सहयोगी किताबको अत्यन्तै महत्व हुन्छ। हरेकलेआ–आफ्नै तरिकाले लेख्न थाल्ने हो भने लख्य परम्परामा मानकताको सधै समस्या परिरहन्छ। प्रचलित भाषाको प्रभावबाट आफ्नो भाषाको मौलिकतालाई जोगाउने सवाल पनि उठ्नसक्छ। भाषामा भएका र आउन लागेका समस्याहरूलाई पहिलेदेखि नै सम्बोधनका निम्ति प्रयास गर्न ईच्छुक हुने व्यक्ति तथा संघसंस्थाहरू समदायको निम्ति वन्दनीय पात्रहरू हुन।

ल्होवा भाषाको उन्नतिको निम्ति ल्होवा समदुायबाट विभिन्न प्रतिनिधिहरूका साथमा भाषा विकास सम्बन्धि तालिम दिने संस्था एस आई एल इन्टरनेश्नलसगै मिलेर बनाइएको यस 'ल्होवा भाषाको लेखनशैली' लाई प्रकाशन गरेर ल्होवा भाषा समदुायमा पुर्याउन पाउँदा हिमाली आदिवासी समाज नेपाल खुशी व्यक्त गर्दछ। जातीको अस्तित्व लोप हुन पुग्दा भाषाबाट त्यसजातीले पनुरजिवन प्राप्त गर्नसक्छ। लेख्य परम्पराले भाषालाई स्थायी बनाउँछ। लख्न थालेपछि भाषाले आफ्नो इतिहास खोज्न थाल्छ, तर भाषा सजिलोसंग संचार गर्नको निम्ति सिर्जना

गरिएको साङ्केतिक माध्यम भएको हुनाले सरलता र सहजता यसका प्राण हुन। यसका साथै स्वीकार्य शैली यसको देह हो। सरलता, सहजता र स्वीकार योग्य भए भने भाषा जिउँदो जाग्दो हुन्छ।
यसो हनुको निम्ति भाषाविज्ञानसम्मत तर्क, भाषा समुदायको स्वीकृत र परिवर्तनलाई आत्मसात गर्न सक्ने विचार, आदि सवालहरूको महत्व पुर्ण स्थान रहन्छ।

धन्यवाद!

साङबु नुप्पा ल्होमी (निर्देशक)

हिमाली आदिबासी समाज, नेपाल

मनतव्य

आज साँच्चै हाम्रो ल्होवा भाषाको विकास तथा उत्थानको सुरुवात हुँदा म धेरै खुशी छु। मैले आज भन्दा १५ बर्ष अघिबाट नै ल्होवा भाषाको विकासमा लागिपरेको थिएँ। तर विषेश कारण त्यतिखेर पुरा सफल हुन सकेन, तर मेरो निरन्तर प्रार्थना थियो। आज आएर फेरि हाम्रो ल्होवा भाषाको विकासमा केही कामहरु सुरु हुँदा, शब्दकोष पनि निर्माण हुन लागेको सुनेर म धेरै खुशी छु। साथै सम्पुर्ण ल्होवा दाजु भाई दिदी बहिनीहरुलाई आफ्नो भाषा संस्कृतिको विकास गरौं, यो नै सम्पूर्ण ल्होवा जातिको विकासको आधार बन्नेछ भन्न चाहन्छु। त्यसैले यो ल्होवा भाषाको लेखनशैली किताब सबैले पढौं र कुनै सल्लाह सुझाब दिएर सहयोग गरिदिनुभएमा धेरै राम्रो हुनेछ। अन्तमा यस ल्होवा भाषाको लेखनशैली निर्माण तथा प्रकाशनमा सहयोग पुऱ्याउने सबै व्यक्ति तथा संस्थाहरुलाई हृदयदेखि धन्यवाद।

अर्जुन (आङग्याल) गुरूङ (ल्होवा)
छोन्हुप – २ फुवा,
मुस्ताङ्ग

परिचय

यो पुस्तिका ‘ल्होवा भाषाको लेखनशैली’ हिमाली आदिबासी समाज नेपाल र भाषा विज्ञान केन्द्रिय विभाग को संयुक्त पहलमा काठमाडौंमा मिति २०६६ साल माघ १७ गते संचालित ल्होवा वर्ण निर्धारण कार्यशाला तथा २०६८ मंसिर ३ गते संचालित ल्होवा वर्ण पुनरावलोकन कार्यशालामा आधारित भई तयार गरिएको हो। यस पुस्तिकामा निम्न व्यक्तिहरूको योगदान रहेको छ:

श्री देव गुरूङ (ल्होवा) लोमान्थाङ

श्री ङावाङ वीष्ट (ल्होवा) लोमान्थाङ

श्री क्षीमी गुरूङ (ल्होवा) लोमान्थाङ

श्री आङगेल गुरूङ (ल्होवा) छोन्हुप : फुवा

श्री फुन्छोक साङपो ल्होवा लोमान्थाङ

श्री ल्हाक्पा छीरीङ गुरूङ (ल्होवा) छोन्हुप : ठीङगार

श्री साम्देन गुरूङ (ल्होवा) छोन्हुप : ठीङगार

श्री पेमा ढोमा गुरूङ (ल्होवा) लोमान्थाङ

श्री छीरीङ पेम्बा गुरूङ (ल्होवा) चाराङ

श्री कार्साङ नाम्ग्या वीष्ट (ल्होवा) चाराङ

श्री छीरीङ मीङमार गुरूङ (ल्होवा) चाराङ

श्री ङीमा ढोका गुरूङ (ल्होवा) लोमान्थाङ

श्री नीमा टासी ल्होवा	सुर्खाङ
श्री ढोका ल्होवा	छोन्हुप : ङयाम्डोक
श्री ङीमा ढोज्युङ ल्होवा	लोमान्थाङ
श्री धेच्येन ढोमा ल्होवा	घीलीङ
श्री पेमा यान्डो़ ल्होवा	लोमान्थाङ
श्री टासी आङमो ल्होवा	छोसेर : ङयाङयुल
श्री आङगेल ल्होवा	लोमन्थाङ
श्री पेमा वाङदी ल्होवा	छोसेर
श्री आङदी छीरीङ ल्होवा	छोसेर
श्री ल्हाक्पा धीन्डुक ल्होवा	छोसेर
श्री तेन्जीन ल्होवा	लोमान्थाङ
श्री ल्हाक्पा वाङदी ल्होवा	लोमान्थाङ
श्री छीरीङ वाङग्याल ल्होवा	लोमान्थाङ
श्री ढोका ल्होवा	छोन्हुप
श्री सोनाम वाङदी ल्होवा	माराङ
श्री पेमा छेप्तेन ल्होवा	लोमान्थाङ
श्री ॱङाक्पा धीन्डुप ल्होवा	लोमान्थाङ
श्री तेन्जीङ धीन्डुप ल्होवा	लोमान्थाङ
श्री धीकी वीष्ट (ल्होवा)	लोमन्थाङ

सहजकर्ता:

श्री भीम लाल गौतम (भाषा विज्ञान केन्द्रिय विभाग)

श्री डा. दानराज रेग्मी (भाषा विज्ञान केन्द्रिय विभाग)

श्री अम्विका रेग्मी (भाषा विज्ञान केन्द्रिय विभाग)

श्री भीम नारायण रेग्मी (भाषा विज्ञान केन्द्रिय विभाग)

श्री गेलु शेर्पा (भाषा विज्ञान केन्द्रिय विभाग)

श्री पदम राई (भाषा विज्ञान केन्द्रिय विभाग)

श्रीमती छिङचीप्पा ल्होमी

ल्होवा भाषाको लेखनशैली निर्धारण, स्तरीकरण तथा विकास र उत्थानको लागि सम्पूर्ण ल्होवा भाषा-भाषीहरूको अमूल्य सुझाव र सल्लाहको निम्ति निम्न व्यक्तिहरूलाई सम्पर्क गर्न सक्नुहुनेछ।

सम्पर्क:

अर्जुन (आङग्याल) गुरूङ (ल्होवा), ९७४६७१८३२४

छोन्हुप -२, मुस्ताङ्ग।

श्रीमती छिङचीप्पा ल्होमी, काठमाण्डौ, ९७४१०१६३६५

श्री ङिमा ढोका गुरूङ्ग (ल्होवा), ९८५११४१४६२

लोमन्थाङ्ग -२, मुस्ताङ्ग।

उद्देश्य

ल्होवा भाषीहरूको सल्लाह र सुझाव अनुसार ल्होवा भाषाको लेखनशैलीलाई स्तरीकरण बनाउन हामीले यस पुस्तिका प्रस्ताव गरेका छौं। यसका मुख्य तीनवटा उद्देश्यहरू छन्:

१. ल्होवा भाषीहरू बीच यस लेखनशैलीको प्रयोगले लेखाईमा एकरूपता ल्याउन चाहन्छौं। साथै यो पुस्तिकाले सबै ल्होवा भाषीहरूलाई पठन पाठनमा उत्साहित बनाउनेछ भन्ने आशा गरेका छौं।

२. नेपाली भाषामा लेखपढ गरिरहेका तथा ल्होवा भाषामा विना कठिनाई लेखपढ गर्न चाहने जिज्ञासु व्यक्तिहरूलाई यस लेखनशैलीको माध्यमबाट सहयोग पुऱ्याउन चाहन्छौं।

३. यस लेखनशैलीलाई सक्दो सहज बनाई ल्होवा भाषीहरूका लागि औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षामा पठन पाठन गर्न सक्ने बनाउन चाहन्छौं।

शुद्ध लेखनका सिद्धान्तहरू

निम्न सिद्धान्तहरूलाई ध्यानमा राखी यस ल्होवा भाषा लेखनशैली तयार गरिएको हो।

१. उच्चारणको सही प्रतिनिधित्व

२. लेखनशैलीमा एकरूपता

३. सिक्नको लागि सजिलो

४. सुबिस्ता/सहजता

५. स्वीकार्य र सहमतिपूर्ण

अध्याय १

व्यञ्जनवर्णहरू

उच्चारणको आधारमा ल्होवा भाषामा ३२ वटा व्यञ्जनवर्णहरू पाइन्छन्। ती सबै व्यञ्जनवर्णहरू देवनागरी लिपीको प्रयोग गरी निम्न अनुसार लेख्ने प्रस्ताव गरिन्छ। ती व्यञ्जनवर्णहरूको लघुतम युग्महरू यस प्रकार छनः

वर्णहरू	**शब्द र अर्थ**	**शब्द र अर्थ**
क ख	कावा (खम्बा/शताब्दी)	खावा(हिउ)
क ग	कोवा (छाला)	गोवा (टाउको)
ख घ	खोवा (झोल)	घोवा (लाटो)
ग घ	गुक (मुनि)	घुक (पर्ख)
च छ	चा (घास)	छा (नुन)
च ज	चो (प्रमुख)	जो (जोपा)
छ झ	छोङ (व्यापार)	झोङ (माटो पर्खाल)
ज झ	जेवा (राम्रो)	झेवा (सामान पन्छाएको)
च्य क्ष	च्यु (दश)	क्षु (पानी)
च्य ज्य	च्यीक्वा (भंगेरो)	ज्यीक्वा (डरलाग्दो)
क्ष झ्य	क्षा (जोडी)	झ्या (चिया)
च च्य	चेमो (खेल)	च्येमो (जिब्रो)

छ क्ष	छो़ (रंग)	क्षो़ (शिक्षा)
ज ज्य	जा (पैसा साट्ने दर)	ज्या (ईन्द्रणी)
झ झ्य	झीउ (गोठालो)	झ्यीउ (चरा)
ट ठ	टु (बच्चा)	ठु (नक्कली)
ट ड	टावा(छुटयाएको)	डावा(अघाएको)
ठ ढ	ठा (पत्थर)	ढा (शत्रु)
त थ	ता (घोडा)	था (किनार)
त द	ताङ (छत)	दाङ (हिजो)
द ध	दो (घरको बाहिरी भाग)	धो (ढुङगा)
प फ	पाङ (लेक)	फाङ (उन कात्ने औजार)
प ब	पु (भुत्ला)	बु (किरा)
फ भ	फु (गुफा)	भु (एक किसिमको नुनिलो माटो)
ङ ङ्य	ङा (म)	ङ्या (माछा)
ङ न	ङो (अनुहार/बचन राख्नुण्	नो (भाइ)
ङ म	ङा (म)	मा (मुख्य)
न म	नाङदु (भित्र)	माङदु (बढी)
स स्य	सा (माटो)	स्या (मासु)

शब्दका सुरुमा, बीचमा र अन्त्यमा आउने व्यञ्जनवर्णहरूका उदाहरणहरू निम्न अनुसार छन्।

क	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	काङबा	खुटा
	काम्मा	तारा
	काई	कप
बीचमा	लाक्पा	हात
	चीक्पा	गारो (पर्खाल)
	मीक्जाङ	परिवार
अन्त्यमा	लाक	हो
	ˈमीक	आँखा
	मीलाक	खेतालो

ख	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	खाला	माथि
	खाङबा	घर
	खावा	हीउ

बीचमा	शाखाङ	होटल
	छोक्खाङ	बैठक हाल
अन्त्यमा		

ग	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	गागीन	तर्नु
	गाप	तल
	गाक्कीन	अड्कीनु
बीचमा	शागीन	खानु
	केगीन	जम्मिनु
	काङगीन	भर्नु
अन्त्यमा		
ङ	**ल्होवा शब्द**	**नेपाली अर्थ**
सुरुमा	ङ्या	माछा
	ङ्याम	खुसी
	ॱङामा	पुच्छर

बीचमा	खाङबा	घर
	तोङबा	खाली
	रोङबा	तलको मान्छे
अन्त्यमा	भालाङ	गाई
	खालुङ	एक प्रकारको खेल
	छोङ	व्यापार

च	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	चाबा	पीठो
	चीक्मा	करङ
	चा	घाँस
बीचमा	'नाक्चा	मासि
	'माच्चा	खुर्सानी
	धुक्चा	बिसालु घाँस
अन्त्यमा		

छ	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	छा	नुन

	छाटाक	हतार
	छाङगीन	पुग्नु
बीचमा	ङोछा	लाज
	नाक्छारी	कति पनि
अन्त्यमा		

ज	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	जाम्बुलीङ	पृथ्वी
	जो	जोपा
	जारा	खाजा
बीचमा	मीक्जाङ	परिवार
	कीजाङ	कुकुरको खोर
	राक्जाङ	देक्ची
अन्त्यमा		

च्य	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	च्यालाक	सामान
	च्यीक्वा	भंगेरो
	च्यीक	एक
बीचमा	हीच्यी	आशा
	·माच्यु	खुर्सानी झोल
	·मीच्यी	धेरै
अन्त्यमा		

क्ष	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	क्षा	जोडी
	क्षाबा	रूघा/मिल्ने
	क्षाम	लामा नाच
बीचमा	खाक्क्षे	महत्वपुर्ण
	माङक्षे	धेरै
अन्त्यमा		

ज्य	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	ज्या	ईन्द्रणी
	ज्याबा	नरम
	ज्यीक्वा	डरलाग्दो
बीचमा	ग्येन्ज्या	गहना
	हाज्या	नराम्रो
	ईज्यी	दिदी
अन्त्यमा		

ट	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	टाङगा	पैसा
	टाङ	दुब्लो
	टाल्ले	निधार
बीचमा	ज्यीक्टाक	डर
	केटाक	हल्ला चलेको
	छाटाक	हतार
अन्त्यमा		

ठ	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	ठाक	रगत
	ठीम	कानुन
	ठामा	झ्यालको भाग
बीचमा	ङेन्ठाक	नराम्रो रगत
	ठुक्ठुक	हालिनु
अन्त्यमा		

ड	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	डावा	मिल्दो
	डाम	घरको जग
	डाङगीन	पछि लाग्नु
बीचमा	ल्हाम्डोक	दोचा बान्ने डोरी
	बेडाङ	अटेरी
	·लुङडुक	सानो गोरू

अन्त्यमा		

त	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	ता	घोडा
	तोङबा	खाली
	ताङ	छत
बीचमा	ˈनाताङ	भनाई
	तोप्तोप	डल्लो
	थोप्ताङ	पाउने हिसाब
अन्त्यमा		

थ	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	थाक्पा	डोरी
	थाङ	थकाई
	थाप्का	चुलो
बीचमा	थाराथोरी	अलिअलि

	क्याथाई	उज्यालो
अन्त्यमा		

द	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	दाङ	हिजो
	दायाङ	चैनिज पैसा
	दाब्ले	फेरी
बीचमा	दाम्दा	चुनिएको
	झ्यीदाङ	गर्ने तरिका
	डोदाङ	हिडने तरिका
अन्त्यमा		

न	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	नाक्पु	कालो
	नागीन	बिरामी हुनु
	नाङ्दु	भित्र

	लेन्गीन	लिनु
बीचमा	ख्येन्छा	अनौठो
	को़न्दा	कमी
	थो़न	निस्की
अन्त्यमा	क्षेन	पकाएको गहुँ
	तेन	ओछ्यान
	तो़न	देखाउनु र निकाल्नु

प	**ल्होवा शब्द**	**नेपाली अर्थ**
	पाक	सातो
सुरुमा	पाङगा	लेक
	पाङ	काख
	ग्याप्कीन	लगाउनु
बीचमा	पाप्कीन	झार्नु
	थोप्केन	पाउँने
	खाप	सियो
अन्त्यमा	˙राप	लगाम
	राप	पानी तर्ने

फ	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	फुजी	मुसा
	फायु	जन्म थालो
	फाप	मर्चा
बीचमा	फीरीफीरी	कुकर
	ठाफाक्पा	टाटेपाटे
	छाफोई	न्यानो
अन्त्यमा		

ब	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	बाक्पा	मोटोरसाइकाल
	बाक	तास
	बाजु	रयाल
बीचमा	श्याप्तोक	पालन पोषाण
	क्षाप्तोक	पिसाब फेर्ने भाँडो
	खाबा	चुपचाप
अन्त्यमा		

म	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	माउ	रातो
	माक्पा	ज्वाई
	माः	घिउ
बीचमा	मीमाङ	जनता
	मेमेक	परिवार
	ग्युमा	आन्द्रा
अन्त्यमा	फाक्ताम	पछाडि कुरा काट्ने
	झ्यादाम	थर्मस
	घाम	बाकस

य	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	˙यु	तुथो
	याम्मा	पिनास
	याक्का	हाँगा
बीचमा	याया	लाला
	बाया	पिना

	क्षेयोक	सबभन्दा ठुलो
अन्त्यमा		

र	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरूमा	रा	बाख्रा
	रामा	बाख्री
	राङ	आफै
बीचमा	रारा	च्यातिएको
	रीरी	डल्लो
	रेरे	एक एक जना
अन्त्यमा	पार	फोटो
	बार	पर्खाल
	स्यार	पुर्व

ल	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	लाप	कुरा
	लेका	काम
	लाक्पा	हात

बीचमा	भालाङ	गाई
	घोलोक	लुगा
	छीलुक	बोसो
अन्त्यमा	गुल	चलाउ

व	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	वाङ	आशिष (ठूलो लामाबाट लिने)
	वाङदाङ क्षे	भाग्यशाली
	वेक्या	तिनीहरू
बीचमा	ङावाङ	नाम
	छावा	ज्वरो
	दावा	महिना
अन्त्यमा		

स	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ

सुरुमा	सा	जग्गा
	साम्लो	विचार
	सुम	तीन
बीचमा	खाम्साङ	सफा
	खेप्साङ	नाफा
	साङसाङला	कहिलेकाही
अन्त्यमा		

स्य	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	स्याक्पा	चिरेको
	स्याल्लोवा	स्याल
	स्यु	कागज
बीचमा	कीस्युरी	आनन्द
अन्त्यमा		

ह	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	हाबा	भात
	हाजाक्पा	नराम्रो।
	होक्ला	तल
बीचमा		
अन्त्यमा		

हलन्तको प्रयोग

ल्होवा भाषामा शब्दको अन्त्यमा 'अ' स्वरवर्ण आउँदैन। त्यसैले ल्होवा शब्दको अन्त्यमा आउने व्यञ्जनवर्णको खुट्टा नकाट्ने वा हलन्त नराख्ने प्रस्ताव गरियो। जस्तै: **श्यीङ** (खेत), **स्यीङ** (दाउरा), **घोलोक** (कपडा)।

तानको प्रयोग

ल्होवा भाषामा केही शब्दहरूलाई उच्चारण गर्दा घाँटीमा बढी कम्पन्नताका साथ सासलाई बाहिर फ्याँक्नु पर्छ। यसलाई भाषाविज्ञानमा तान भनिन्छ। तिनिहरूलाइ लेख्दा निम्न तरिकाले लेख्ने प्रस्ताव गरियो।

उदाहरणहरू:-

कम कम्पन्न हुने		बढी कम्पन्न हुने	
ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
की	कुकुर	घी	के
कोम्बा	टोकरी	घोम्बा	गुम्बा
कावा	शताब्दी	घावा	नाच
चा	घाँस	झा	चट्टान
चीक्पा	पर्खाल	झीक्पा	महान सुन्दर
च्याङ	माना	झ्याङ	उतर
च्यी़	खेतमा पानी लगाउनु	झ्यी़	उपाय
टाङ्गा	पैसा	ढाङ्गा	गन्ती
टागेन	छुटाउने	ढागेन	छुट्टिनु
टावा	छुटाएको	ढावा	विक्षु
ता	घोडा	धा	सूचना दिने
ताक्जा	बाँध्ने ठाउँ	धाक्जा	थुन्ने ठाउँ
ताक्पो	एकनासको	धाक्पो	मालिक
पाङ	त्यागेको	भाङ	भकारी
पाप्ना	झार्नु	भाप्ना	झर्नु
पार	फोटो	भार	बीच

सा	माटो	शा	सिस्नो
स्योक	आउ	श्योक	राख्नु

यसका साथै ग, ज, ड, द, ब जस्ता व्यञ्जनवर्णहरू पनि ल्होवा भाषामा उच्चारण गर्ने भएकाले तिनीहरूलाई सो सरह लेख्ने प्रस्ताव गरियो।

ङ, न, म, र, ल, ह, य लाई घाटीमा कम दिएर उच्चारण गरिन्छ। कम कम्पन दिई उच्चारण गर्दा तिनीहरूको अगाडि थोप्लो दिएर लेख्ने प्रस्ताव गरियो। जस्तैः ˙ङीमा (बाला), ˙नाम (आकाश), ˙मीक (आखा)।

कम कम्पन्न हुने		**बढी कम्पन्न हुने**	
ल्होवा शब्द	**नेपाली अर्थ**	**ल्होवा शब्द**	**नेपाली अर्थ**
˙ङा	पाँच	ङा	म
˙नामा	बुहारी	नामा	चउर
˙राम	ओत	राम	बारूद
˙माने	भनेन	माने	विरामी भएन
˙लावा	वाफ	लावा	उठेको
˙हामो	आँखा लाग्नु	हामो	हाब्रे
˙यार्का	वर्षायाम	यार्का	टाउकोमा घिउ लगाउनु
˙नारोक	भन्नु	नारोक	उस्तै उमेरको

˙राक्केन	जलाउनु	राक्केन	जिम्मा लाउनु
˙लुक्केन	हाल्नु	लुक्केन	फुस्कीनु

व्यञ्जनवर्णहरूको जोडाइ वा संयुक्ताक्षर

शब्दमा दुईवटा व्यञ्जनहरू सँगसँगै आएमा दुई तरिकाले लेख्न सकिन्छ। जस्तैः **कोम्बा** अथवा **कोमबा** (टोकरी)। ल्होवा भाषामा चाहिँ शब्दको शुरूमा र बीचमा अघिल्लो व्यञ्जन आधा लेख्ने (जस्तैः **डो़म्बो**) डो़म्बो, घेन्ला, एन्योक, क्या, सो़न्बो, ग्याक्वा, स्याक्पा, श्याप्तेन, खाप्ते, सोप्तो, स्याल्लोवा, घोल्लोवा, खेत्ते, थोप्ते, आदि प्रस्ताव गरिएको छ। साथै शब्दको अन्तिम लेख्दा हलन्त नदिइ पुरा लेख्ने प्रस्ताव गरिएको छ। जस्तै लाम, ढाक, खाप, ङ्येन, पोङ, थोर, घोर, खेप, थो़न आदि। आधा अक्षर लेख्न नमिल्ने व्यञ्जनहरूको (जस्तैः **ङ, ट,** र) खुट्टा काटेर वा हलन्तको प्रयोग नगरेर लेख्ने प्रशताव गरियो। जस्तैः **खाङबा** (घर) खुटटा (तेलमा पकाएको रोटी), थारपा आदि लेख्ने प्रस्ताव गरियो।

यहाँ केही व्यञ्जनवर्णहरूको जोडाइको उदाहरणहरू दिइएका छन् :

ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
डाम्ला	छेउमा
लाक्पा	हात
मेन्दोक	फूल
ख्याक्पा	जमेको

माङबो	बढी
˙लोप्टा	स्कूल

ल्होवा भाषामा शब्दको सुरुमा दुईवटा व्यञ्जनहरू एकैसाथ आउँछन्। यी व्यञ्जनहरूको संयुक्ताक्षर निम्न अनुसार लेख्नको लागि प्रस्ताव गरियो। विशेष गरी तीनवटा व्यञ्जनवर्णहरूको संयुक्ताक्षर पढ्नलाई गाह्रो भएता पनि सहि उच्चारणको प्रतिनिधित्व गर्ने भएकोले यसरी लेख्ने प्रस्ताव गरियो। जस्तै: स्या (मासु), **ख्याप्टा (प्रख्यात)** लेख्ने।

उदाहरणहरू:

ल्होवा शब्द	**नेपाली अर्थ**
क्या	भित्ता
ग्या	सय
ख्योवा	पति
ङ्या	माछा
च्यु	दश
ज्या	इन्द्रेणी
झ्याजे	चारा
स्या	मासु
श्यो	दहि

संयुक्ताक्षर हुने व्यञ्जनहरूलाई एकैसाथ (तल-माथि) नलेखी अगाडी र पछाडी लेख्ने प्रस्ताव गरियो। जस्तैः **आङ्गार** नलेखी शुद्ध रुपमा **आङगार** लेख्ने।

उदाहरणहरू:

प्रस्तावित (शुद्ध)	**अमान्य (अशुद्ध)**	**नेपाली अर्थ**
आङगारा	आङ्गारा	लोटे
शाङगो़	शाङ्गो़	ऊनको सल
लाक्ती	लात्क्ती	पर्म
ढाङगोक	ढाङ्गोक	छाती
खोल्लो	खोल्लो	घुम्ने
क्युरमु	क्युर्मु	अमिलो
˙ङारमो	˙ङार्मो	गुलियो

अध्याय २
स्वरवर्णहरू

ल्होवा भाषामा ७ वटा स्वरवर्णहरू छन्। यी मध्ये ५ वटा स्वरवर्णहरूलाई देवनागरी लिपीमा जस्तै प्रयोग गरिन्छ भने २ वटालाई तिनीहरूको मुनि थोप्लो दिएर लेख्ने प्रश्ताव गरियो। जस्तैः ई़/ी़ धी़न (सात) र ओ़/ो पो़ (धुप) ।

ल्होवा भाषाका स्वरवर्णहरू निम्न अनुसार छन्:

स्वरवर्णहरू	आ/ा	ई़/ी	ई/ी	उ/ु	ए/े	ओ/ो	ओ़/ो

ल्होवा भाषाका स्वरवर्ण प्रयोग भएका केही शब्दहरू:

आ	**ल्होवा शब्द**	**नेपाली अर्थ**
सुरुमा	आङक्षे	ठूलो अधिकार भएको
	आमा	आमा
	आलोक	आलु
बीचमा	हाज्या	नराम्रो
	छाक्चे	खस्रो
	कुटाक	ठुलो जात
अन्त्यमा	घोवा	लाटो

	थोवा	घन

ई	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	ईबी	हजुरआमा
	ईन्जी	आङगेजी
	ईज्यी	दिदी
बीचमा	खीम्जे	छिमेकी
	ङीमा	घाम
	˙ङीप	पासो
अन्त्यमा	की	कुकुर
	ची	हिसाब
	काई	कप

ई़/ ◌ी	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	ई़टा/ई़रा	कपाल
	ई़यीङ	बीचको खेत
	ई़काङ	बीचको कोठा
बीचमा	धी़न	सात

	पी़न्दा	नाता
	री़क	पहिरो
अन्त्यमा	ख्युई़	उसको
	सी़	कसको
	ठी़	अमृत

उ	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	उ	काका
	उजा	खल
	उक्चाक	सास भएको
बीचमा	कुमु	चोर्नु
	खुलु	पस्मिना
	थुलु	सलगम
अन्त्यमा	बु	कीरा
	काउ	सेतो
	ग्याउ	राजा

ए	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	एवा	फरक

	एरमा	तिम्मुर
	एन्योक	पहिलो
बीचमा	भेमा	बालुवा
	भेरे	छुट्टिएर
	बेरे	लुकाएर
अन्त्यमा	हे	हामीहरू
	फे	फ्याउ मुसो
	दे	यीनीहरू

ओ	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	ओङ	हजुर
	ओदोक	मुगाको माला
	ओमो	सानो गाई
बीचमा	आलोक	आलु
	क्षोबोक	ठूलो
	क्षोटोक	केटा साथी
अन्त्यमा	भोमो	छोरी
	रो	लास
	घो	ढोका

ओ़ /ो़	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	ओ़ख ओ़ख	खोकेको अवाज
बीचमा	थो़बा	निधार
	˙नो़ङगा	थप
	को़बा	उपाय
अन्त्यमा	घो़	केटाको बख्खु
	पो़	धुप
	सो़	कुँडो

संयुक्त स्वरवर्ण

ल्होवा शब्दहरूमा दुई वा तीनवटा स्वर ध्वनिहरू एकै साथ पनि उत्पन्न हुने गर्छन्। केही त्यस्ता संयुक्त स्वरहरूमा: आ+उ, आ+ई, ओ+ई, ई+उ, ई+ई, ए+उ+ए, आ+उ+ए, ओ+उ+ए आदि पाइन्छन्।

	ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ
आ+उ	साउ	हिउँचितुवा
	˙माउ	रातो

आ+ई	माई	भैंसी
	ताई	हेर्दै
ओ+ई	घोई	सुन्दै
	थोई	झोक्राएर बस्नु
ई+ई	ईज्यीई	दिदी
	ईबीई	हजुरआमाको
ई+उ	दीउ	गोली
	झीउ	गोठालो
ए+उ	सेउ	पहेलो
	थेउ	बुढी औला
ए+ई	लेई	होरा
	मेई	आगोले

अध्याय ३
आगन्तुक शब्दहरूको लेखनशैली

ल्होवा भाषामा केही शब्दहरू अरू भाषाहरूबाट सापटी लिई आगन्तुक शब्दको रुपमा प्रयोग भएका छन्। ती शब्दहरूलाई ल्होवा भाषाको वर्णमाला र लेखनशैली अनुसार नै जनाउने प्रस्ताव गरिएको छ। अर्थात अन्य भाषाहरू (जस्तैः नेपाली भाषा) बाट लिइएका शब्दका हिज्जेहरूलाई ल्होवा भाषाको मौलिक उच्चारण र वर्णमाला अनुसार लेख्ने प्रस्ताव गरेका छौं।

ल्होवा भाषाको हिज्जे	नेपाली भाषाको हिज्जे
मान्तीरी	मन्त्री
कारान	कारण
आन्चाल	अञ्चल
जील्ला	जिल्ला
सेगा	साईकल
मोटा	मोटार
टामाटा	टोमाटार
ग्यास	ग्याँस
मोबेल	मोबाइल

रीटा	रेडियो
पुलीसे	पुलीस
गाजारा	गाजर
ढीकु	ढुकुटी
गीला	गीलास
पेला	पेलेट
स्वीटा	स्वीटर
टाराक	ट्रक
बोङरे	बोरा
हेलीकाप्टा	हेलीकप्टर
पोक्रा	पोखरा

अध्याय ४
ल्होवा वर्णमाला

ल्होवा भाषाको उच्चारण अनुसार स्वरवर्णहरू र व्यञ्जनवर्णहरूलाई निम्न तरिकाले वर्णमालामा व्यवस्थित गर्न सिफारिस गरेका छौं। यी वर्णहरूलाई शब्दकोशको वर्णानुक्रम अनुसार निम्न तरिकाले राखिएका छन्। ल्होवा भाषामा निम्न अनुसारका ७ वटा स्वरवर्णहरू छन्:

आ	ई	ई़	उ	ए	ओ	ओ़

ल्होवा भाषामा निम्न अनुसारका ३६ वटा व्यञ्जनवर्णहरू छन्:

क	ख	ग	घ	ङ
च	छ	ज	झ	
च्य	क्ष	ज्य	झ्य	ङ्य
ट	ठ	ड	ढ	
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म
य	र	ल	ल्ह	व
स	स्य	ह		

अध्याय ५
विभक्ति र निपातको प्रयोग

यो अध्यायको मुख्य उद्देश्य भनेको ल्होवा भाषामा मूल शब्दसँग जोडिने विभक्तिहरू कसरी लेख्ने भन्ने बारेमा प्रस्ताव गर्नु हो।

नाम शब्दसँग आउने विभक्तिहरू

ल्होवा भाषाका नाम शब्दहरूमा धेरै प्रकारका विभक्तिहरू जोडिन सक्छन्। तर एउटा मात्र अक्षर भई आउने विभक्तिहरूलाई मात्र नामसँगै जोडिएर लेख्ने प्रस्ताव गरियो।

ल्होवा शब्द				नेपाली अर्थ
खाङबा	+	ला	खाङबाला	घरलाई / घरतिर
खाङबा	+	रू	खाङबारू	घरमा
खाङबा	+	क्या	खाङबाक्या	घरहरू
खाङबा	+	गी	खाङबागी	घरको
खाङबा	+	ने	खाङबाने	घरदेखि
खाङबा	+	ले	खाङबाले	घरभन्दा
खाङबा	+	गु	खाङबागु	घरचाहि

यसरी मूल शब्दको अन्त्यमा आउने व्यञ्जनसँग विभक्ति जोडिएको अवस्थामा उक्त व्यञ्जनमा आधा अक्षर वा हलन्तको प्रयोग नगर्ने

प्रस्ताव गरियो। जस्तै: **भ्यादामला** लेख्ने तर **भ्यादाम्ला** नलेख्ने। नेपाली भाषामा पनि यहीँ तरिकाले विभक्तिहरू नाम शब्दसँग जोडिएका हुन्छन्। जस्तै: रामले, घरमा।

एउटा भन्दा बढि अक्षर वा शब्दको रूपमा आएको विभक्तिहरूलाई नामसँग नजोडिई छुट्टै लेख्ने प्रस्ताव गरियो।

ल्होवा शब्द				**नेपाली अर्थ**
खाङबा	+	थुक्पे	खाङबा थुक्पे	घर सम्म
खाङबा	+	ङ्याला	खाङबी ङ्याला	घरमाथि
खाङबा	+	तो़ला	खाङबी तो़ला	घरमाथि
खाङबा	+	नाङला	खाङबी नाङला	घरभित्र
खाङबा	+	फीला	खाङबी फीला	घरबाहिर
खाङबा	+	स्योक्ला	खाङबा स्योक्ला	घरपट्टि
खाङबा	+	डाम्ला	खाङबी डाम्ला	घरछेउमा/घरनजिक
खाङबा	+	मुला	खाङबा मुला	घरसँग

क्रिया शब्दसँग आउने परसर्गहरू

ल्होवा भाषाका क्रिया शब्दहरूमा धेरै प्रकारका परसर्गहरू (प्रत्ययहरू) जोडिन सक्छन्। तल विभिन्न किसिमका क्रिया शब्दहरूसँग जोडिने परसर्गहरूका उदाहरणहरू देखाइएका छन्।

क्रिया शब्दहरूमा परसर्ग जोड्दा व्यञ्जनहरूको आधा रूप वा हलन्तको प्रयोग गर्नुपर्छ। जस्तैः धाम्गीन (बाँध्नु) लेख्ने, धामगीन नलेख्ने। नेपाली भाषामा पनि क्रिया शब्दहरू यसैगरी (जस्तैः निल्नु) लेख्ने गरिन्छ।

ती परसर्गहरूलाई क्रिया शब्दसँग जोडेर लेखिएका छन्ः

ल्होवा शब्द	झ्यी	झ्यीकु	झ्येजुङ	झ्येच्येगु
नेपाली अर्थ	गर्नु	गर्छु	गर्‍यो	गरेको

ल्होवा शब्द	झ्यीती घाङला	झ्यीतालाक	झ्यीगीन	झ्येवालाक
नेपाली अर्थ	गर्दैछ	गर्छ	गर्ने	गर्थ्यो

ल्होवा शब्द	श्योक	श्याक्कीन	श्याक्ती	श्याक्पालाक
नेपाली अर्थ	राख्नु	राख्ने	राखेर	राखेको थियो

ल्होवा शब्द	लेङ्गु	लेङ्गीन	लेम्बेन	लेम्बालाक
नेपाली अर्थ	गाउछु	गाउनु	गाए	गाएको थियो

ल्होवा शब्द	थुक्कु	थुक्कीन	थुक्पीन	थुक्पालाक
नेपाली अर्थ	भेट्छु	भेट्नु	भेटे	भेटेको थियो

ल्होवा शब्द	च्याम्गु	च्याम्गीन	च्याम्बीन	च्याम्बालाक
नेपाली अर्थ	तयार गर्छ	तयार गर्नु	तयार गरे	तयार गरेको थियो

निपात शब्दहरू

ल्होवा भाषामा निपात शब्दहरूलाई अन्य शब्दहरूसँग नजोडीकन अलग्गै लेख्ने प्रस्ताव गरिन्छ। उदाहरणहरू:

ल्होवा शब्द	नेपाली अर्थ	ल्होवा उदाहरण	नेपाली उदाहरण
'नीक	रे	खाक्षे 'नीक	गीजाउछ रे
ई	है	सोवालाक ई	गएको है
का	पो	खो का	उ पो
		शाना का	खाए पो
राङ	नै	ङा राङ	म नै
च्यीगा	मात्र	ङा च्यीगा	म मात्र

ल्होवा भाषामा ठाउँ विशेषको कारणले गर्दा ‘चाहि’ बताउनको छोनुप छोसेर आदि गा.वि.स. को मानिसहरूले ‘गो’ प्रत्यय लगाउने तर लोमन्थाङ्गका बासिन्दाहरूले ‘गु’ प्रत्यय लगाउने गरेको पाईन्छ। *Sociolinguistic survey standerd* मात्र मान्न सक्ने भएकोले यो पुस्तिकामा लोमन्थाङ्गको भाषा अनुसार ‘गु’ प्रत्यय लगाएर लेख्ने प्रस्ताव गरेको छ।

ल्होवा	**प्रत्यय**			**नेपाली अर्थ**
आकी	+	गु	आकीगु	बा चाहि
˙लोमा	+	गु	˙लोमागु	नाङलो चाहि
खाङबा	+	गु	खाङबागु	घर चाहि
˙टाङगा	+	गु	˙टाङगागु	पैसा चाहि

ल्होवा भाषामा ‘को’ र ‘ले’ बताउनको लागि गी वा की को उच्चारण गर्ने गर्दछ। तर लेखाईमा एकरूपता ल्याउनको लागि की वा गी दुवै उच्चारण भएता पनि ‘गी’ मात्र लेख्ने प्रस्ताव गरियो। जस्तै पासाङगी, आकीगी, मीङमारगी।

ल्होवा	**प्रत्यय**		**प्रत्यय लागेको ल्होवा**	**नेपाली अर्थ**
आले	+	गी	आलेगी	पैसाले
ल्हाक्पा	+	गी	ल्हाक्पागी	ल्हाक्पाले
दीमीक	+	गी	दीमीकगी	चापीले
शामा	+	गी	शामागी	खानाले

अध्याय ६

संयुक्त शब्दहरू

ल्होवा भाषामा कहिलेकाहीँ नाम शब्दहरू एक अर्कासँग जोडिएर संयुक्त नाम शब्द बन्दछन्। यसरी नै कहिलेकाहीँ नाम शब्दसँग र क्रिया शब्द मिलेर क्रिया पदावली बन्छ भने मूख्य क्रिया र सहायक क्रिया मिलेर संयुक्त क्रिया बन्छ।

संयुक्त नाम शब्दहरू

ल्होवा भाषामा संयुक्त नाम शब्दहरू पनि छन्। संयुक्त नाम शब्दहरूमा दुई वटा अलग नाम शब्दहरू जोडिएर आउँछन्। ती अलग नाम शब्दहरूको आ-आफ्नै अर्थ पनि हुन्छन्। जबकि संयुक्त रूपले जोडिएर बन्ने संयुक्त नाम शब्दको छुट्टै अर्थ हुन्छ। यसरी बन्ने संयुक्त नाम शब्दहरू जोडेर लेख्ने प्रस्ताव गरेका छौं।

उदाहरणहरू:

ल्होवा शब्द	**नेपाली अर्थ**
ग्युनोर	धनसम्पति
˙हालाछुला	यता उता
हीन्जीमीन्जी	जसरी भए पनि
आकीआमा	बुवाआमा
तालाङभालाङ	घोडागाई

ंङेनमेमे	नातापाता
क्येख्योवा	केटा मान्छे
ंमेनभोमो	केटी मान्छे

यसरी पहिलो नाम शब्दको अन्त्यमा आउने व्यञ्जनसँग अर्को नाम शब्द जोडिएको अवस्थामा उक्त व्यञ्जनमा हलन्त वा आधा अक्षर प्रयोग गर्नु नपर्ने सिफारिस गरिन्छ। जस्तै: ंमेनभोमो लेख्ने, ंमेन्भोमो नलेख्ने।

क्रिया पदावली

ल्होवा भाषामा नाम शब्द र क्रिया शब्द संयुक्त रूपमा जोडिएर पनि आउन सक्छन्। नेपाली भाषामा जस्तै ल्होवा भाषामा पनि क्रिया पदावली शब्दहरूलाई छुट्टै लेख्ने प्रस्ताव गरियो।

उदाहरणहरू:

नाम		**क्रिया**	**क्रिया पदावली**	**नेपाली अर्थ**
फोवा	+	स्यागीन	फोवा स्यागीन	पखाला चल्नु
छोक्पा	+	छोक्कीन	छोक्पा छोक्कीन	भेला हुनु
लाप	+	ताङगीन	लाप ताङगीन	कुरा गर्नु
रोक्वा	+	भ्यीगीन	रोक्वा भ्यीगीन	सहयोग गर्नु
ंना	+	क्यागीन	ंना क्यागीन	कसाम खानु

'ना	+	च्येगीन	'ना च्येगीन	इज्यात फाल्नु
सेम	+	थेगीन	सेम थेगीन	मन पर्नु
लाप		शोगीन	लाप शोगीन	कुरा लाउनु
फाक्ताम		धुङगीन	फाक्ताम धुङगीन	कुरा काट्नु

सहायक क्रियाहरू

अन्य प्रकारका मौखिक संरचनामा दुई वटा क्रियाहरूको पूर्ण रूप निर्माण भई तिनीहरू गाँसिएका हुन्छन्। जसमा पहिलो क्रियाले मूल अर्थ दिन्छ भने दोस्रो क्रियाले त्यसको केही वास्तविक अर्थ बोकेको हुन्छ। नेपाली भाषामा यस्ता संयुक्त क्रिया लेख्दा अलग लेख्ने गरिएता पनि ल्होवा भाषामा चाहिँ संयुक्त रूपमा लेख्नको लागि प्रस्ताव गरिन्छ।

उदाहरणहरू:

मूल क्रिया		**सहायक क्रिया**	**संयुक्त क्रिया**	**नेपाली अर्थ**
शा	+	घोवा	शाघोवालाक	खानु पर्छ
	+	लाक	शालाक	खान्छ
	+	दो़ती	शाङीदो़ती	खान मन लाग्छ
	+	मो़दो़ता	शाङीमो़दो़ता	खान मन लाग्दैन
शा	+	कु	शागुलाक	खानु पर्छ

	+	कु	शागुमालाक	खानु हुँदैन
	+	तो़	शातो़दुक	खाने इच्छा छ
	+	तो़	शातो़मीदुक	खाने इच्छा छैन

अध्याय ७
बिराम चिन्हहरूको प्रयोग

सामान्य नेपाली भाषामा प्रयोग गरिएका बिराम चिन्हहरू नै ल्होवा भाषामा पनि प्रयोग गर्न प्रस्ताव गरिन्छ। बिराम चिन्हको अगाडि खाली ठाउँ राखिँदैन। यहाँ ल्होवा भाषामा बिराम चिन्हहरूको प्रयोग गरिएका केही उदाहरणहरू यस प्रकार देखाइएका छन्:

।	पूर्ण बिराम	ङाई होपा शेबे। (मैले भात खाएँ।)
?	प्रश्न वाचक चिन्ह	खी़ होपा शेबे ? (तिमीले भात खायौ?)
	विस्मयादिबोधक चिन्ह	कोजो सुबो ! (ओहो!)
,	अल्प बिराम	ङाई दाल, होपा, ˙ङो राङ स्या शेबे। (मैले दाल, भात, साग र मासु खाएँ।)
;	अर्ध बिराम	ङी होपा शेबे, टासीगी ग्याङगा शेजुङ। (मैले भात खाएँ; टासीले रोटी खानुभयो।)
:-	बिसर्ग र धर्सो	होदेक्या शारोक झ्यी: ˙ङो, आदुवा राङ घोक्पा।

		(निम्न कुराहरू खानुहोस्: साग, अदुवा र लसुन।)

यहाँ दुईवटा समूह गरी ल्होवामा प्रत्यक्ष कथन र अप्रत्यक्ष कथन (वा भनाइ) लाई बिराम चिन्हहरूको प्रयोग सहित प्रस्तुत गरिएको छ। प्रत्यक्ष कथनमा कसैको भनाइलाई उद्धरण चिन्ह भित्र समेट्ने गरिन्छ। जबकि अप्रत्यक्ष कथन वा भनाइहरूमा उद्धरण चिन्हको प्रयोग गरिँदैन। उदाहरणहरू यस प्रकार छन्:

प्रत्यक्ष कथन	खी़ ˙नेवालाक, "खो़ होपा शेवे सेरे ?" (उसले भन्यो, "के तिमीले भात खायौ?")
दोस्रो प्रकारको प्रत्यक्ष कथन	खी़ ˙नेवालाक, "ख्यी़ खी आमी के ˙हाघोरजे ? होदेगी़ ˙नेजुङ , 'ख्योरी होपा शो।" (उसले भन्यो, "के तिमीले तिम्रो आमाको आवाज सुन्यौ? तिनले भनिन्, 'तिम्रो भात खाउ।'")
अप्रत्यक्ष कथन	खुङ आमी खोला होपा शागीन लाप स्येपालाक। (उसको आमाले उसलाई भात खाने कुरा बताइन्।)

अध्याय ८
ल्होवा भाषाको उखान, कविता, गाउखाने कथा, कथा आदि

ल्होवी पे :

● खा साङना गो धे। ● खा धेमी छुक ● खा खेवी च्येमो रीरी ● खा माले ज्याबा

ˈनाम साङना डो धे। ली़ धेरू मेस्याक।

ˈमीक जेवी शेमा ठुक ठुक। सेम धी़कले ना।

● खा खेउ मी पेम्बो ● चेमो खाई ग्येन्ज्या ● थीक थाना ● ग्यो़पो झ्याङज्याङ ढाकला झ्याङ

लाक खेउ मी ˈयोक्पो। मेन्धोक पाङगी ˈयुला।

ग्ये मादा ङ्यामो झ्याङज्याङ क्षुला झ्याङ

● साक्वी नोरज्यीक मेना

तापो लीङस्याङ ताक्ना ˈहाङसे ˈहाङ।

याक्पी़ पाक च्यीक शाना।

धीकच्येन :

● ग्योकने ङाला ग्योक्‌वा मीदुक, घो फीता थो़न्ये ङाला मीदुक।
● रीङने ङाला रीङा मीदुक, घो फीदा थो़न्ये ङाला मीदुक।
● मी ग्याला ˈमीक च्यीक , रालुक ग्याला झीउ च्यीक।
● सेम्बा च्यीकगी नाङदु लीउ ˈडीने ˈमेस्योङ, सोतोप च्यीकगी नाङदु जुक्मो ˈडीने ˈमेस्योङ।
● ङीमा ने ˈनामने स्यारी, शामा ने पेम्बी़ नाङी।

- ढापडी छीरी आङमो तारे केने मेग्याप, चोरे रीङने मीगुक।
- फु च्यीई नाङने , मी क्यारी ˙डी भाङ ताडी।

˙लुचाङ :

˙नाम्नी सुङके सुङयी जेन्देन ल्हामी़ सुङयी, तेरी थोङग्यु मीदुक सेम्बे यीक्च्यु हीन्डो।

सेम्बा थेता च्यीकला ˙ङयाम्दु डोक्यु भ्युङना काङला शो़म्बा मेता सी सी सीला ताङडो।

˙नाम्ला टीङबा मेकेन ˙ङो़न्मे साङसाङ हीन्डो ली़ ला ढेवा मेकेन घेलोङ चाङमा हीन्डो।

कायी कासाङ च्यीकला रीमो टासी ताक्येदेन्डे कायी ज्योरना रीमो ज्योरसा मीदुक।

ल्होवी ताबी /˙रूङ :

हीकी मेमे एम्मा ˙माक्मी लाक। होदी घाङला ˙माकला सोरी ˙मीकला क्यो़न भ्युरी ˙मेन्खाङला तो़न्बालाक। ˙मेन्खाङला मे बार्ती ˙मेन ˙माखेरा नाङला लोक्ते होवालाक। धीक्जाङ हीकी मेमे माई सो़, मा चोङ, भ्येरी कीपो तारी धेदालाक।

क्षु :

हीकी युला घाङगी क्षु हो़तालाक। घाङगी क्षु चाङमा हुङालाक। श्याक्मोला क्षु लीटार ˙डी चो़च्यीक थुङ घो़लालाक। क्षु कोरी थुङ घो़लालाक। क्षु चाङमा थुङना नाजा मो़योङालाक। नाजा मेनाना लेका घी भ्यीना ओजो खा हुङालाक। युरागी क्षु ˙माथुवा दारी क्षु थुङ घो़लालाक।

दारी खोरचेला चाङमा श्याक घो़लालाक। राक्जाङ दारातु ठुना दारा बावा हुङालाक। दाराला होराङ घीरी धाक्पो घामोमा ग्याप्घो़गुलाक।

खोरोक धाङ स्याल्लोवा :

धाङबु धाङबु लुङबा च्यीकतु खोरोक च्यीक धाङ स्याल्लोवा च्यीक हो़तालाक। खुङ ˈङीउ ˈहाला छुला हामी मेतालाक। श्याक्मो च्यीक स्याल्लोवागु फोवा तोक्ते लाम्गाला ङी़ घाङला खी़ खोरोकगी खा नाङला स्या थोवालाक। स्याल्लोवागु शामा माशेवा श्याक्मो सुम डोवालाक। खो ˈमीच्यीकी च्याङा हो़तालाक। खी़ खोरोकगी खा नाङला हो़गीन स्यागु लेन्येला खोरोकला क्षो़टोक ˈमीच्यीकी जेवा दुक, ˈमीच्यीकी क्षे दुक, हीन्ना, क्षो़टोकगी ˈलु लेन्दा मो़योङा ˈनेरी ˈनेवालाक। खोरोकगी़ ङी ˈलु लेन्दा हुङा, ˈनेरी ˈनी घाङला खी़ खा नाङला हो़गीनगी स्यागु साला ल्हीम्बालाक। स्याल्लोवागी़ स्यागु खुती सोवालाक। खोरोकगु ग्योपा केरी ˈहोरी तेरी धेबालाक।

यार्चा गी़न्बु थुरू डोई घाङला :

नाङी ˈयाक्का चुङजुङगी पाङगाला बु केली धी़चो़कला ङा पाङगाला बु थुरू डोङी धो़जुङ। धेने श्याक्पो च्यीक बु थुरू डोयेला नाङने ङीङमु शायेला ढोप्चेन ग्याङगा ताङ थुङये ग्यामीगी जुस धेने बु ˈलोक्येला ढी च्यीक जोली नाङदु च्याम्दे पाङगाला ग्यामी बाक्पा श्योन्दे सोवी। धेने बाक्पागु पाङगी काचारू भोत्ते श्याक्पे, ङाराङ घोबा चुक्ती सोवे।धेने पाङगारू बु थुगीन मी माङबो ˈलेप्सा दुक। धेने ङा खुङगी मुला साला घुकु भ्येरी बु चावी। क्षुजी च्यीक सोरे ङाला बु ˈमाङेजुङ। मी श्येम्मा घाङबुला रीङगाला च्यीक रीङगाला सुम चो़क ˈङेक सादु धेने ङी साला घामोमा तेरी ˈमीच्यीकी चावी थाप्चा च्यीक ङाला बु च्यीक ˈङेकजुङ

बुगु थोङाराङ ङी सो... सो ˙नेरी फेरा ग्याप्पी होदेने मी घाङबु भ्युचु भ्येरी तारू होजुङ। धेने ङी बुगु घामोमा कोक्पी, कोक्ते घेक ग्याप्ती खुटुक नाङदु च्युक्पी। धेने याङ बु श्येम्मा चारू सोवी, घाज्यीन चारे ˙ङेगु मीदुक धेने मी माङबु जोम्दी मीरीमीरीगी ढोप्चेनगु तो़न्दी थुरी शेवालाक। धेने याङ बु चारू री श्येम्मा च्यीकला ङाराङ च्यीका सोवी होदे रीगोरू ङाला बु सुम थाबा ˙ङेकजुङ धेने ङी घाङबु धोम्दे बु श्यी थाबा भ्युजुङ। धेने ङी क्षुजी च्यीक धेबी क्षुजी श्यीवा शीमसादु। मी रीङगा लोक्ते लाजुङ , धेने ङा बु चाली चाली माला माला लोक्ती होवी। धेने बाक्पा भ्यीजारू ˙लेप्जुङ। होदेने स्यीङ बोरा च्यीक थुवे धेने स्यीङगु बाक्पाला कारी लोक्ती होवी। धेने नाङदु लेप्ते स्यीङगु पोक्ती स्यीङजाङ नाङदु लुक्पी। धेने नाङला सोरे शामा शेवी।